

Մ Ե Ղ Ո Ի

9^{րդ}
ՏԱՐԻ
Թ. 259

Հ Ա Ն Դ Ե Ս
Շ Ա Բ Ա Թ Ա Կ Ա Ն

26
ՓԵՏՐՎԱՐ
1865

Համարացու Յ. Գ. ՍԸՂԱՃԵԱՆ, ինչ որ լրագրոյս խմբագրութեան եւ տնօրէնութեան կը վերաբերի՝ պէտք է ուղղել առ ԴՈՐՇԱԿԱԼ ԼՐԱԴՐՈՅՍ, Անվճար նամակ կամ ծրար կը մերժովի:

Օրագիրս ամեն շաբթու ՇԱՐԱԹ օրերը կը հրատարակվի:

Դին տարեկան 120 դուռուշ արծաթ: — Վեցամսեայ 70: — եռամսեայ 40: Մէկ թիւը 4 դուռուշ: — Դուրս գրկոված Օրագրոց ճամբու ծախքը աւելորդին վրայ է: — Ծանուցման տողը 1 դուռուշ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԻՔ ԿԸՆԴՈՒՆՎԻՆ

14. Պօլիս. Օրագրոյս գրասենեակը, Մեծ—Նոր խանի վերի դուռ, թիւ 2. — Զմիւռնիա. Սարգիս աղա Միրիճանեան: — Տրապիզոն.

— Թէքիրտաղ. Գ. Սարգիս Բիրազեան: — Նիկոմիդիա.

Գ. Հաճի Յակոբ Նազարեթեան:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԼԵԻՄՏԻՑ ՀՈԳԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱԿԱՍԱՀՄԱՆԱԲՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻՆ ՀԵՏԵՒՈՒԹԻՒՆԸ

Մէկ երկու շաբաթէ 'ի վեր լրագիրները տխուր ձայն մը դուժեցին Նլեւմոյի Հոգաբարձութեան մէկ անդամին վրայօք, որ արդարեւ ինչպէս դէպքը, նոյնպէս ալ դոյժը ցաւաւրէ: Սակայն մենք չեմք ուզեր բնաւ խօսիլ դէպքին վրայ, որ բնական է. այլ կուզեմք այն սկզբան վրայ խօսիլ որ դէպքին ծնունդ տուած է:

«Դուռուշ դոյժ որ դոյ չը մտնէ. եթէ դուռուշ բաց թողուս, տուեղ դոյ մանեւրուս վրայ պէտք չէ զարմանաս»:

Երկար ատենէ 'ի վեր այլ եւ այլ տարաձայնութիւններ կային Նլեւմոյի Հոգաբարձութեան վրայօք թէ Սահմանադրութեան հակառակ վարմունքի մէջ է, իր վրայ հսկողութեան պաշտօն ունեցող Տնտեսական Խորհրդոյն որոշութեան իրաւունքը չուզեր յարգել, իր իրաւական սահմաններէն կամովին կը շեղի, կացինը ձեռքը՝ Տնտեսական Խորհրդոյն ըրած օգտակար տնօրէնութիւնները հիմնայատակ կը տապալէ, մինչեւ անգամ օրինաւոր նիստ չունենալով 5—6 ամիսէ 'ի վեր երկու անգամով միայն դորձ կը տեսնէ, եւայլն, եւայլն

Գիտեմք նաեւ թէ Քաղաքական Ժողովն այս տարաձայնութեանց արժէքը կշռելու համար, Նլեւմոյի Հոգաբարձութեան վրայ տահաւնադրապէս հսկողութեան պաշտօն ունեցող Տնտեսական Խորհուրդէն բացաւարութիւն

խնդրած էր. Տնտեսական ալ Նլեւմոյիցին ընթացքն ու վարմունքն ապօրինաւոր ու Սահմանադրութեան հակառակ եղած ըլլալը տեղեկագրով մը նկարագրելէ ետեւ, վերջապէս նութիւն մ'ըրած էր այսպէս,

«Նիւ Նլեւմոյի Հոգաբարձութեան ինչպէս լաւ շարունակելու էլայ, Տնտեսական Խորհուրդը որոշելու էր իրենց ազգային տնտեսական եւ երեսնութեան գործողութեան համար Քաղաքական Ժողովն առջեւ իր սահմանադրապէս ունեցած ՊԱՏԱՍԻԱՆԱՏՈՒԹԵԱՆ պարտականութիւնը կարգել»:

Եյս ազդարարութիւնը Տնտեսական Խորհուրդը չորս ամիսի չափ առաջ Քաղաքական Ժողովին ընկելով, ինքզինքը ո՛ր եւ է պարտականութիւնը ազատ հրատարակել ուղած էր:

Քաղաքական Ժողովն ի՞նչ ըրաւ այս տեղեկագրին վրայ: Եյս հարցման պատասխանին վրայ է խնդիրը: — Տնտեսականին ու Նլեւմոյիցին մէջ ծագած անհամաձայնութիւնը քննելու համար յատուկ Յանձնաժողով մը կազմեց, որ Արչութեան Խաղաղութեան «Իշխան» հետեւելով, առանց անհամաձայնութեան պատճառը քննելով բառնալու, մէկ ժամուան մէջ եկած տեղը կապեց ու հաշտութիւն ըրաւ, իբր թէ երկու կողմն էլ եր. եւ ահա դառն արդիւնքն այս անգամ տեսնուեցաւ: Գործերու ժամանակը հիմայ է, ըսաւ Քաղաքական Ժողովը. իրար անցաւ, եւ խնդիրը մինչեւ անգամ Տեսչութեան Դուռը յանձնեց Այցցէ՛ արթուն հսկողութիւն:

Թո՛ղ Քաղաքական ժողովը հսկելու վրայ ըլլայ, բայց Մեղուին ալ ներուռի հարցընել ողջամիտ Հասարակութեան թէ յանցանքը ո՞րո՞նքն է:

Տնտեսական խորհուրդը չորս ամիսի չափ յառաջ կը գոչէ թէ Ազգին դռները բաց են. Քաղաքական ժողովն անհոգ կը կենայ. Տընտեսական խորհուրդը բոլոր ուժովն աղաղակ կը բառնայ թէ հրդեհ կայ. Քաղաքական ժողովը բան չը կայ, բան չը կայ կ'ըսէ, և իբր անտարբեր հանգիստեա կ'ըլլայ. Տնտեսական խորհուրդը կոկորդը կը պատռէ և ես պատասխանատու չեմ կը գոչէ, Քաղաքական ժողովը չը լսելու կը զարնէ, և վերջապէս բնական հետեւութեամբ տեղի կ'ունենայ ներկայ դժպտահ ու ցաւալի դէպքը. Այս եւ ասոր նման դէպքեր բնականաբար պիտի պատահէին. քանի որ Ազգ. Արչութեան ամենէն փափուկ, այն է՝ ելեւմտից ճիւղը Սահմանադրութեան տրամադրութեանց բոլորովն հակառակ վիճակի մը մէջ կը գտնուէր. քանի որ Գ ամիսէ 'ի վեր հաշտութեան պաշտօնի տէր Տնտեսական խորհուրդն 'ի հաշտութեան պարտելով, հազիւ երկու կամ երեք նիստ ըրած էր. քանի որ Ծ ամիսէ 'ի վեր Արչութեան հոգաբարձութիւնը, որ Ազգին ամենափափուկ պաշտօնը կը վարէ, առանց օրինաւոր նիստի երկու անգամով միայն գործ կը տեսներ. վերջապէս քանի որ Քաղաքական ժողովը կամ չը լսելու եւ կամ չը տեսնելու կը զարնէր, ապրիլ ամիսը չունենալով կը քաշէր ու իր շրջանը լրանալուն տենջանօք կ'ապաստէր.

Այս տարաձայնութեանց քննութիւնն ալ ստակով ըլլալու բան չէ՞ր ա. Քաղա. ժողովը կրնար Տնտեսական խորհուրդն ու Արչութեան հրաւիրել ու անոնց արձանագրութեան տետրակներն ալ 'ի միասին բերել տալով ստուգել, և ոչ թէ անոնց մէկուն միայն հարցընէր թէ, այսպէս բան մը կ'ըսուի կոր իրաւ է թէ սուտ. հարկաւ պատասխանը «սուտ է» պիտի լսէր. Արչապէս՝ ինչպէս որ կը տեսնուի, բոլոր պատասխանատուութիւնը Քաղ. ժողովին վրայ կը կեդրոնանայ, որ Արչութեան ելեւմտից ճիւղին մէջ տիրած ապօրինաւորութեանը դարման տանելու հոգ չընելով, ներկայ ցաւալի դէպքին տեղի տուաւ, որուն ազգամիտ հետեւանքները չեմք ուզեր այժմէն դուժել. . . .

Ազգային Սահմանադրութեան հիմնական

տրամադրութիւնն է Հասարակութեան ու Հասարակութեան. դժբաղդաբար այս անհրաժեշտ պիտանի դրութիւնն Ազգ. Արչութեան ճիւղերուն մէջ չը կրցաւ հաստատուիլ. Արչութեան ճիւղին մէջ հարկ էր. Տնտեսականին պաշտօնն էր, իսկ Քաղաքականին՝ Արչութեան. բայց դժբաղդաբար ատենէ մը 'ի վեր տեսչութիւն ու մատակարարութիւն Արչութեան հոգաբարձութեան երկու անգամոց միայն ձեռքը մնացած էր*. Այս պատճառաւ վստաւ թար տնտեսութիւնն ու յուսի մատակարարութիւնն իր կատարեալ դերը կը խաղար. Ազգ. ելեւմտից վիճակը այնու 'ի վեր ի՞նչ աստիճանի վատթարանալը յայտնի է. կարճ միջոցի մը մէջ պարտուց քանակութիւնն ո՛ւր ելելը անձանօթ չէ. Ազգ. Հիւանդանոցի մատակարարութեան դժուար վիճակին պատճառաւ Ազգ. Արչութիւնն արտաքոյ կորզի տոմսակներ հանելու ստիպմունքը կեցած է. վերջապէս ուր օրինաւոր տեսչութիւն ու մատակարարութիւն չը կայ, հոն բնականաբար ասկէց տարբեր արդիւնք չ'արտադրիր.

Արչութեան խնդիրը խաղալիք համարուեցաւ. ամենեւին կարեւորութիւն չը տրուեցաւ ա.

* Ազգին դանձային վիճակը մէկ կողմանէ առ երեւոյթս Արչութեան հոգաբարձութեան երկու անգամոցը ձեռք եղած ատեն, միւս կողմանէ, լսածնուս նայելով, ամեն բան դարձեալ երանելի դանձապահ Մոմենտիւն ձեռքն անցած է. ամեն բան առջի պէս ինք կու տայ ու ինք կ'առնէ եղեր. եւ որովհետեւ օրէնք կայ որ առանց Արչութեան հոգաբարձութեան արտօնագրին դանձապետը ստակ չը վճարէ. վստայոց ձեւակերպութիւն (Փօրմայիթէ) 'ի գործ դնելու համար, չարթու մէջ վճարած ծախուց արտօնագրերը ուրբաթէ ուրբաթ կը պատրաստէ ու Արչութեան հոգաբարձութեան ելու անգամոցը ստորագրել կու տայ: Ահա Սահմանադրական կացութեան տարօրինակ ընթացք մը: Ըսենք նաեւ թէ ամբաստանեալ դանձապահը պաշտօնէն հանելու համար Քաղ. ժողովին զրկած երեք հրամանագրերը յետոս դարձնողը նոյն իսկ յիշեալ երկու անգամներն են իրենց երաշխաւորութեան փակ առնելով. զգանձապահը, եւ որոց մին է որ այսօր ամբաստանութեան ներքեւ ինկած, անշուշտ երաշխաւորութեան ալ փորձ եւ դանձապահն ալ նոր երաշխաւորութեան կարօտացած է. Տեսնենք աս նշանաւոր հանելուկը երբ պիտի լուծուի.

նոր • ամիսս որ չը գիտցանք թէ ամենէն մեծ խնդիրն է այն • վարչութեան մը մահաւ եւ կե- նաց խնդիրը • Եղգ • Ս արչութիւնը պէտք է գիտնայ թէ գանձեր անդամ պարպուն Աեդր • սնտուկին մէջ, դարձեալ առ ոչինչ պիտի վատ- նուի, քանի որ Ս արչութեան Ելեւմտից ճիւղը բարեկարգ չէ • քանի որ ոչ օրինաւոր տես- չութիւն կայ եւ ոչ բարւոք մատակարարու- թիւն •

Երանի՛ թէ այս անտարբերութեան պատճառաւ պատահած դժպտոեհ դէպքին առթիւ, Եղգը մեծապէս չը տուժէր • սակայն Քաղաքական Ժողովն ի՞նչ պիտի առժէ • եւ թէ ներուի, այս տոյժը Մեղուն յանձն կ'առ- նու ցոյց տալ եւ աւելորդ չը համարիր ողջա- միտ Հասարակութեան աչաց առջեւ դնել • Քաղ • Ժողովին հետեւեալ խօսքերը, որ ազ- գային թերթի մը գրածները ջրելու համար գեկտ • 22ին (1864) Մասիսի մէջ հրատարա- կեալ պաշտօնական յայտարարութեան մէջ ըս- ուած էին, « անկայ Բաժնէն Հաճախորդներն ինչ որ ծանր ու փոքրիկ պաշտօն կը լարէ, եւ Քաղաքական Ժողովին ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆԸ կը լարէ, արժանի դարձայ այս մասին եղած ՏԱՐԱՋԱՅՆՈՒԹԵԱՆՑ վերջ որոշ այսո- յարարութեան » •

Փախաբելի է որ Եղգ • Ս արչութիւնը ար- դի տարաձայնութեանց ալ վերջ տայ • • • • • փա- փաբելի է նաեւ որ Քաղ • Ժողովն իր վստա- հութեան սահման մ'ալ դնել բարեհաճի • • • • •

ՀԱՎԱՍՏԱՅԻՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Եղգային ելեւմտից վիճակին դժուարու- թեանը պատճառաւ Եղգա • Ս արչութիւնը պարտաւորուել է եղբր ի նպաստ հիւանդա- նոցի 100,000 դրուչի տոմսակ հանել • Ս ար- չութեան այս որոշումն ազգային լրագիրները հրատարակելով, բաց ի Ս արագայէ, խնկար- կութիւն մատուցին անոր առջեւ • եւ մենք ալ սպասեցինք տեսնելու համար թէ արդեօք Ե- ղեւմտիկանութիւնը կը բողոքէ՞ այսպիսի անդ- րասահմանադրական անմարսելի տնօրէնութեան մը դէմ, եւ թէ Հասարակութիւնն ի՞նչ ըն- դունելութիւն կ'ընէ • տեսանք թէ ոչ ոք բո- շոքեց, բաց ի մէկ ազգային երեսփոխանէ՞ որ

Մասիսի միջոցաւ հրատարակած մէկ նամակին մէջ անուղղակի կերպով կ'ախարկէ թէ Եղգային Ս արչութիւնը Սահմանադրութեան ոգւոյն դէմ քանկցս պաշտօնական յայտարարութիւն- ներ ըրած է (մէկն անշուշտ աս ըլլալու է) •

Մենք՝ որ Սահմանադրութեան անթերի գործադրութեան ջատագով ենք, ըստ որում անկէ կ'սպասեմք Եղգին օգուտը, չենք կրնար ի հարկէ անտարբեր կենալ այսպիսի ապօրինա- լոր որոշման մ'առջեւ, որ հակառակ է Սահ- մանադրութեան ոգւոյն ու հիմնական սկզբ- բանցը • Սահմանադրութիւնը պարտուց եւ ի- րաւանց փոխադարձ սկզբանցը վրայ հիմնեալ ըլլալով, Ժողովուրդէն ոչ իբրեւ կամաւոր նը- լէր, այլ իբրեւ անհրաժեշտ պարտաւորու- թիւն՝ տուրք պէտք է պահանջել • այսպիսի տնօրինութիւն մը՝ որ ազգայնոց նուիրասիրու- թեանն ու յօժարակամութեանը վրայ հիմնեալ է, Եղգին մէջ նոր արծարծուելիք պարտուց եւ իրաւանց գերազանց սկզբունքը կը վտանգէ, սակայն նուիրական զգացումն ալ չսնուցաներ, ըստ որում այս զգացումը օր ըստ օրէ տկարանա- լու վրայ է • • • • • Տկարանալու ենթակայ զգացում մ'ընդունայն սնուցանելու փորձ փոր- ձել, ու յարատեւ մնալիք պարտուց եւ իրա- լանց պերճ սկզբունքը, որ դեռ նոր արծար- ծիլ սկսած է Եղգին մէջ՝ վտանգի ենթակայ ընել, արդարեւ Սահմանադրութեան ամենէն մեծ հարուածն է • Եսնք առժամանակեայ եւ անհաստատ տնօրինութիւններ են, որ վրանա- բնակներու (կէօջէր էվի) յատուկ դործ են, եւ ոչ թէ սահմանադրական ազգի մը •

Եղգ • վարչութիւնը կրնար ուրիշ օրինա- լոր միջոցներու դիմել • կրնար Եղգ • ընդհա- նուր առըքը ցարդ հաստատած ըլլալ վերջապէս կրնար ուրիշ օրինաւոր միջոցներու դիմելով Սահմանադրութեան դէմ ակամայ չը մեղան- չել • չը մոռնանք ըսելու նաեւ թէ կրնար ազ- գային ելեւմտից վիճակն արդի դժուարութեան չը հասցընել, ըստ որում այս՝ վատթար տնտե- սութեան ու յոռի մատակարարութեան ար- դիւնք է • ըստ որում այս բնական հետեւու- թիւն մ'է • Տնտեսական խորհրդոյ եւ Ելեւ- մտից հոգաբարձութեան խառնաշփոթ եւ անդ- րասահմանադրական ընթացիցը, ըստ որում այս՝ Քաղ • Ժողովին խաղաղասիրական սկզբան ար- դիւնքն է, որով անտարբեր կեցաւ ելմական

գործողութեանց վրայօք եղած արդար՝ բողոքներուն • բայց ամսոս որ դարձեալ Ազգը տու ժեց • երբ արդեօք մեր Ազգին մէջ ալ պիտի հաստատուի նիւթական պատասխանատուութեան սկզբունքը •

Ազգային վարչութիւնը փոխանակ ՚ի նպաստ Հիւանդանոցի նոր տոմսակներ հանելու, բաւ մեզ աւելի աղէկ կ'ընէր խառն ժողովոյ օրով ՚ի նպատակ մի եւ նոյն հաստատութեան ծախուած տոմսակներէն 50—60 հազար ղրուշ անդին աւ գին մնացածներուն ստակները ձեռք բերել.....

ՄՈՍԿՆԱՆԻ ԽՆԴՐՈՅՆ ՎՐԱՅ
ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ԳՐԱԾԻՆ ՊԱՏԱՍԻԱՆԸ

Սա հետեւեալ յօդուածը Արիւնիկայի Մոմձեանի խնդրոյն վրայ գրածին ՚ի պատասխան, Արիւնիկայի խմբագրին զրկուած էր ՚ի հրատարակութիւն • Այս յօդուածը մենք ալ մեր ընթերցողներուն կու տանք հոս • Խսի այս խնդրոյն վրայ մենք մեր կողմէն ամենեւին բան մը չենք խօսիր եւ չի պիտի խօսինք սպասելով պաշտօնական վճռոյն եւ մեր ըսելիքը այն աւտենին պահելով •

Պ. Խմբագիր •

Ապսերական կառավարութեան տպագրական օրինաց Տրդ յօդուածին տրամադրութեան ուժովն առաջիկայ թուով հետեւեալն հրատարակելիդ կը խնդրուի •

Չեր վերջին թիւը ազգ. Աեդրոնական դանձապահ Մոմձեանի խնդրին յուզելով, մեր գէմ վատահամբաւութիւն մը կը պարունակէ թէ, « Մոմձեանն ամբաստանողին եւ իր խորհրդակիցներուն պատողոյն ինչ աստիճանի իջնալը ու չիմ ընթերցողաց կը թողումք մակաբերել... Բարոյապէս մեռած է այն որ կորսնցուցած է իր պատիւը » •

Այս վատահամբաւութիւնը, Պ. Խմբագիր, « Տնտեսական խորհրդոյ կողմանէ այս հրատարակութեան իմաստով յայտադիր մը ուղղուեր է առ Քաղաքական ժողովն », ըսելովդ վրայ հիմնած ըլլալու էք • Բայց քանի որ այս պիտի յայտադրի մը հրատարակութիւնը տեսնելով չէ, ձեր հրատարակութիւնը բնականաբար արժէք չի կրնար ունենալ •

Սակայն, եթէ Տնտեսական խորհուրդը ձեր հրատարակութեան իմաստով տեղեկագիր մը անդամ ուղղած ըլլայ Քաղաքական ժողովին, մեր ըրած ամբաստանութիւնը միթէ անհիմն եղած կըլլայ • Քանի որ մենք պաշտօնական իրաւամբ ակներեւ ճշմարտութիւն մը յայտնած ենք, քանի որ մենք ամբաստանութեան հիմնական կէտը Քաղաքական ժողովին կողմանէ կազմեալ Յանձնաժողովի մը առջեւ հաստատած ենք, եւ քանի որ մենք ինչուան վերջին շունչ, միմիայն ազգին շահն ու իրաւունքը պաշտպանելու եւ մեր սկզբունքը չը զոհելու համար, մեր յայտնած ճշմարտութիւնը պիտի պաշտպանենք, ո՞վ կրնայ արդարացեալ զգանձապահը • Գանի արդարացընելու համար պէտք է որ Տնտեսական խորհրդոյ արձանագրութիւններն այրին, Մոմձեանի տուժարներն անհետանան, Յանձնաժողովին արձանագրութիւնը սրբուի, վերջապէս կամ մամուլը վերնաց եւ կամ մեր շունչը դադրի, քանի որ ասոնք կան քանի որ ճշմարտութիւնը քուէի չի դրուիր, ոչ թէ Տնտեսական խորհուրդ, այլ եւ ոչ մէկ ժողով կրնայ զգանձապահն արդարացեալ, որ հեղինակ է շէշ-է-աւ-է-տետրակներու, որ ազգինն են • Ահա Յանձնաժողովոյ արձանագրութիւնը •

Պէկեան յայտնեց թէ,

« Գանձապահին ներկայացուցած մայր — տուժարներն աւելեւ են, որովհետեւ ամսական շէշ-տետրակներէ գրադիրներու ձեռք օրինակուած են » •

Այն • — Յանձնաժողովս այս ամբաստանութեան կէտը մանր քննելէ ետեւ, նկատեց որ մայր — տուժարները արդարեւ աւելեւ են, որովհետեւ ամսական տետրակները՝ ուսկից որ օրինակուած են այն մայր — տուժարները • ազգ. շէշ-տետր են, եւ նոյն ամսական տետրակները գանձապահի պաշտօնին յատուկ եղած ընդհանուր օրական տուժարներէն քաղուած չեն, այլ այսօր կ'ընեն օրինակուած են » •

Ընդամբ Յանձնաժողովոյ

Բարունակ Ֆէրուհ

Յակոբ Յրէնկեան

Նշան Նորիկեան

Երբեմնական գանձապահ

Միլիթ Մոմձեան

Պ. — Պօլիս

15 փետ. 1865

Աղգային Հիւանդանոցի խղճարեայ տուած նուէրնին, Արուստղիմայ Պատրիարքն և Վէլքիլը և քանի վարդապետ այցելու դացեր են Հիւանդանոց .

Ահա՛ զպարէնները .

532	օխայ բրինձ
673	" ֆասուլեա
84	" պէօյրիւճէ
173	" մաքառնա
80	" ղէյթին
34	" շէհրիսէ
50	" ղէյթինեաղի
20	" շէքէր
668	" 4 օր ալ հաց տուեր են .
51	գիւրք

Աղգային Հիւանդանոցի տրուած աղքատեր, եւ մէկ քանի Հայ վաճառականաց կողմանէ եղած նուէրը .

3	թօփ ամերիքան
5	" "
1	" "
7	" պօյալը T մարքա
5	" T մարքա ամերիքան
1	" ամերիքան
2	" ճերմակ տիմի
2	" "
1	" "
1	" լաճիվէրտ
2	" ամերիքա
2	" "

32 թօփ

4	թօփ պասմա
3	" մոսկոֆ պէղի
2	" պասմա
5	" "
3	" "
2	" "
1	" "
1	" "

21 թօփ

3	" ալ բաղէն
10	տիւղինա մէնտիլ
6	" ֆէս

1 ոչխար նուէր Տէմիրձի թէոփիլէ աղայէն .

ՏԱՍԸ ՂՐՈՒՇԻ ՊԱՇՏՈՆԸ

Տէրութիւնը օրէնք դրած է . մէկը մէկուն ապրտակ մը զարնէ նէ՝ մէկ Օսմանեան լիւս տուգանք պիտի վճարէ . Այս օրէնքը եկեղեցիէն ներս չը մտնէր տէյի կարծեր է Տ. Նիկողոս պապան ու անցած օր Սարայ—իչիի եկեղեցիին մէջ խորանին ետեւը աղուոր ծեծ մը նետեր է Տ. Պօղոսին . ազատ համարձակ թեւերը ոտները շարժեր է :

Քանի մը օրէն ալ Տ. Պօղոսը վախճաններ է . այս երեքշաբթի առտու ալ անհամար բաղմութիւն մը տէրտէրը նահատակ եղաւ ըսելով նահատակին յուղարկաւորութեանը գտնելիք է :

Հիմայ ալ քաղաքիս ամեն կողմը աս դէպքին վրայ կը խօսվի և ամեն մարդ անիրաւ , ախորէն , մարդասպան կ'անուանէ Տ. Նիկողոսը . Եւ ո՞վ կրնայ ասոր հակառակը պնդել :

Բայց , բայց մը կայ հոս . եթէ եղեռնադործութիւն , ոճրադործութիւն , սրբապղծութիւն է տաճարին մէջ մարդ ծեծելը , ինչո՞ւ Քրիստոս ինք ալ ծեծեց , կ'ըսէ Տ. Նիկողոս . և անի ինծի պէս ձեռքով ալ չը ծեծեց . հապախարաղանով :

Ասոր իրաւունք ունի . հիմայ պէտք է դիտնանք թէ Տ. Պօղոսին յանցանքը ի՞նչ է եղեր . — Ի՞նչ . ննջեցելոց համար պաշտօն կատարել տալը 32 զրուշի է . աղքատ մարդ մը եկեր Տ. Պօղոսին 10 զրուշ տուեր ու աղաչեր է որ պաշտօն մը կատարեն . ան ալ գնացեր Տ. Նիկողոսին ըսեր է . Տ. Նիկողոսն ալ այդ գինով պաշտօն չըլար ըսեր է . բայց Տ. Պօղոսը մտիկ չէ ըրեր ու պաշտօնը կատարելու յանդերձներ է . ահա յանցանքը :

Ի՞նչ եղեռնադործութիւն . պաշտօն կատարելուն բիացան կոտորեր է Տ. Պօղոսը . 32 զրուշ գին ունեցող պաշտօնը 10 զրուշի ծախել . ո՞ւր լսված է այս բանը . և ո՞ր էսնաֆին մէջ ասանի բան թող կու տան որ ըլլայ . մէկը երէտ բուն արժէքէն վար գինով բան մը ծախէ նէ՝ հետեւեալ օրը այն մարդուն էսնաֆին լօնաճառ տասիլէն կու գան անոր խանութը կը դոցեն ու ան մարդը եօլսուզ կ'ընեն . է՛յ , ուրեմն ի՞նչ ըներ Տ. Նիկողոսը . Արօնական ժողովն բողոքէր Տ. Պօղոսին ըրածին համար . բայց Արօնական ժողովը ճշմարիտ յանցաւորներն անգամ չը պատժեր . բիացան կոտորող տէրտէրը կը

պատժէ՛ր մի ետ: Ենէր ժողովուրդի՛ն բողոքէր .
բայց ժողովուրդը յանցաւորը չը պատժէին
դատ՝ աւելի պիտի գովաբանէր զանի , որսէս զի
անկէ ետքը աւելի աժան գնէր կրօնական պաշ-
տամունքը . Տէրութեա՛ն բողոքէր . բայց Տէ-
րութիւնը մենավաճառութիւնը վերցնել կը
նայի . ուստի պիտի ըսէր ժողովուրդին թէ հը-
նա՛ր է նէ՛ դուք ալ թ՛ զըրուշի պաշտօն կա-
տարեցէք :

Ահա ասոնք ամենքն ալ մտածելէն ետքն էր
որ Տ.՝ Սիկողոսը իր ընելիքը՝ որոշեց . աղուոր
ծեծ մը կու տամ , ըսաւ , սըվոր . ալ անկէ ետքը
չը համարձակիր ասանկ աժան ծախելու այն ա-
մեն բաները որոնց կարօտութիւն ունեցողները
անպատճառ մեղի դիմելու են . որոշումն ՚ի դործ
դրաւ . բաղդէն ալ Տ. Պօղոսը վախճանեցաւ .
Տ. Սիկողոսին սրտակից քահանաներն ալ իրենց
վաստակը պակեցընող անձէն ազատեցան . ա-
ֆէրիմ Տ. Սիկողոս պօռացին . Տ. Սիկողոս՝
այդ պատիւը ինծի չէ կ'ըսէ . ես զարկի բայց
մեռիր չ'ըսի կ'ըսէ :

Հիմայ կը լսենք թէ Տ. Սիկողոսը հիւանդ
ըլլալով տունէն դուրս չ'եկներ եղեր :

Ընթերցող բարեկամ , գնա այդ տէր պա-
պային ըսէ , թող իր վաստակէն չ'ըլլայ , թող
դուրս ելնէ . Արօնական ժողովը իրեն բան մը
ընելիք չ'ունի . Ինչ կ'ըլլայ նէ մեռնողին կ'ըլ-
լայ . անոր ալ մինակ մայրը սրտանց կու լայ :

ԱՆՔԱՆՑ ԿԵԱՆՔ ԻՄ

Եւանակ , մինչեւ երբ ,
Քոյ ծանրանայ անգութ ձեռք .
Մինչ երբ դժներես ,
Օխ զգացմամբ չարչարես :

Ես հայրենեացրս զաւակ .
Կամ իմ հօր տանըս մշակ ,
Կերպնում երկինք ու երկիր
Լալէ երբէք չեմ դադրեր :

Ուր իմ Հայրիկ ուր հայրենիքս
Միթէ անհայր եմ ծնել .
Ես անգութ ասա ինձ ,
Միթէ անմայր եմ անել :

Ուր են իմ հօրս ապարանք
Ուր նստէին մերազնեայք ,

Աւերակներն ալ չկայ
Որ տխուր սիրտ վրան լայ :

Օտարներուն հարցուցի ,
Նորա վրաս խնդացին .
Հատ սիրելեաց ասացի
Արտունք եւ եթ թափեցին :

Եւ ես դարձայ ողբասաց
Քնարս սուգով սեւցուցած .
Հատ հայրենիքս խնդրեցի
Ու շատ արտունք թափեցի :

Թափեցի ու շատ լացի
Քնար դառնիկ , կանչեցի .
Կանչեցի ան , հայրենիք
Ուր կը ծածկուիս , ո՛ւր քո տեղիք :

Գառներ կգտնան իրենց մայրեր ,
Թուշուք կմտնան իրենց բոյներ .
Ո՛հ Տէր մինակ ես թշուառ
Ար թափառիմ ձոր եւ սար :

Խորեն Յ. Խրիմեան
Աշակերտ Ժ. Վ. Վարպալ :

ՇԻՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔ

Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՇՈՒԱՌ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. Եւս ընկեր ի Պ. Ա. Իշխանեաց
Ի Գ. Գիւղ :

Չեր վերջին նամակներով կարի իմն կ'ստի-
պէք թէ « Եւանակն Հայոց կեանք , Եւան-
կան Հայոց վիճակը սկսէ նկարագրել . միան-
գամ էլ էս առարկայի վերայ թող բան զրկի .
միանգամ էլ ազգային էս թշուառ և ամենա-
մեծ մասին խեղճ վիճակի և ամեն կերպով զըր-
կեալ կեանքի վերայ ուշադրութիւն և գթու-
թիւն ունենան ուսումնասէր և հայրենասէր
Վարդ ու Կարող մեր ազգայինք . եթէ կ'ու-
զեն Հայրենիք բժշկել եւ լուսաւորել , ահա
թող իրենց աչք ու ձեռքը ձգեն միանգամ այս
լերանց շղթաներու մէջ եւ թիկանց վերայ բը-
նակած հայերուն , որոց ամենօրեայ կեանքը մա-
հաբեր գերութիւն , զրկանք եւ նեղութիւն ,
մանաւանդ թէ հոգեկան ու անձնական կու-

ընթացին է. և որոց վերայ հայող միայն լալ ու մրմռալ պիտի:

Ես երեք տարի էս կողմը՝ տակաւին ցամաք չի կարողացայ պահել իմ աչքերը. շատ անգամ կամեցայ սոցա դառն վիճակ զամեն նըկարագրել, բայց սիրտս մոլորցուց վիս. ցաւեցի քան թէ մտածեցի:

Խնդրեմ, գոնէ որչափ կարելի է տեսածիդ ու դժացածիդ չափ յանձն առնուս գրել. մինչեւ ուրիշ անգամ էս կը հալորդեմ քեզ լիովին սոցա ներքին և արտաքին գրութիւնք, կենցաղավարութեանց և կառավարութեանց կերպը. սոցա հաւասար և բարոյականութիւն. օրէնք ու սովորութիւնք, որոց վերայ ըմբռնուած ու դերի եղած է իսպառ իմ զգացմունքը. թէ ի՞նչպէս տակաւին կ'ապրին սոքա կենդանի, կ'ապրին Հայ և Քրիստոնեայ և իսկ Քրիստոնեայ: Ո՞վ է սոցա ուսուցանող, խնամող, դատ արող և մխիթարող. ոչ ոք չեմ գտներ, բայց միայն արարիչ Աստուծոյ շնորհքն ու զօրութիւնն.....

Ահ ուրեմն, ո՞վ իմ սրտուական և բարիքներ, ես կ'ընդունիմ քո առաջարկութիւնը. կ'սկսեմ որչափ կարող և ձեռնհաս եմ, գոնէ մի մասնաւոր նկարագրութիւն անել Հինական Հայոց թշուառ կեանք ի Հայաստան. թողով ի բաց շատ մասեր որ հեռաւոր պանդխտութեանց ներքին սովորութեանց, և թաղուն տեղերու ու դէպքերու մէջ կը պատահին. շատ տեղեր էլ կամաւ դանց առի. պահելով ուրիշ անգամի, երբ կը յուսամ քեզանից կատարեալ տեղեկութիւն ընդունել և հրատարակել:

Հինական Հայք, շինական կանայք, լաւնասեմ շինական կեանք «Օ» ի նոքա են մայրամենայն կենդանեաց, ահ ձեր քաջածը չեմ դիտեր Ստեղծողի կրկին անէ՞ծքն է թէ Ագիպտոսի գերութիւն. բայց ձեր լեզուովն ասեմ, մեր մեղքն է:

Այլ դու ո՞վ քաղաքաբնակ բարեսիրտ եղբայր, դարձուցանելով իմ դէմքս դէպ ի քեզ, կ'սկսեմ իմ նկարագրութիւնը:

Ե.

Փողոցի դուռը շատուց է յուշիկ յուշիկ կը հարկանեն. քիչ մը ուշադիր եղիւ, մի ողորմելի միմնջանաց ձայնը կայ. տաք սենեկիդ մէջ

հերկք է հանդիստ. դուրս ել. ահա երկինք սաստիկ կարկուտ կը տեղայ, գետինը բոլորովին հեղեղ է կտրել. ոչ մարդ կարող է գետինը կանգնել ոչ երկինքը հայել. երթեւեկները ողջոյն դադրած են փողոցներէ. թռչունները թափթփած են երկնից երեսից, ոչ ձայն կայ ոչ շունչ: Բայց միայն հեկեկանք, մի տղայի և ծնողի հեկեկանաց մրմունջներ կը լսուին խորին. այն ահեղ և կատաղի ժամուն, որ ամպերն ու ցամաք կարծես մահաբեր կռիւ անն իրար հետ: Ենդ փողոցի դուռը ուռեանի մեծ ծառի մը տակ կծկած կսկծած մի երիտասարդ կին իւր վեցամսեայ մանուկը դրկին կ'օրօրէ կը գորովէ. բայց անհնարին է, մանուկը եղանակի դառնութենից կարող է դիմանալ. սարսափելով սոսկալով կը կանչվառէ. շունչն ու հոգին իրար խառնելով, կերպարանքը բոլորովին ուռած և կարմիր խաշված. մօր բազկաց վրայ մի դաստակալ և եթ կայ որով փաթաթելէ իւր մանկիկը. իսկ ինքը մայրոս բորիկ, թիկունքը բաց, շորեր ցնցոտի ու թափթփած, կուրծքը միայն և երեսներ աւմուր ամուր կապոյցներով ծածկած, աչքը արցունքով և սիրտը արիւնով լիք նստած կը բորբոքի կը մորմոքի:

Երարի՜չ, ամ է քո ստեղծուածի վիճակը. արդեօք այսպիսի սիրտերը ի՞նչպէս կ'օրհնեն քեզ:

Այս կին էր Հայ շինական այրի, որ դաշտիցաւել կամ վառելիք հաւաքած, աշնան օրեր եկած էր քաղաքացւոց դռներէն փոխարինութիւն անել քանի կոոր հին մաշած զգեստի հետ, եթէ ողորմէին քաղաքացիք. որպէս զնոսնէր իւր որբ ու անտէր զաւակաց մերկութիւնը ծածկէր. ու այսպիսի վայրկեանի մը ըմբռնուած ինկած էր այս փողոցի դուռը:

Այդ ողորմելի կնոջ աչքը միակերպ չ'արտասուէր իւր գրկի երախային վերայ. այլ կը դառնայ անգամ անգամ իւր աչաց ցօղերը. կը թափէ դէպ ի իրենց դեղի ճանապարհը. ստինքը հանգուցած երախայի շրթանց մէջ. և երեսն իւր լանջաց մէջ կը շարժի կ'ուզէ կանգնել, բայց չի զօրեր յոտին կենալ. այն ահագին հեղեղը կոխել. այն կատաղի կարկուտին դիմանալ. ուստի կրկին ծնկադուրս կ'ինկնի:

Ահ, նա ուրեմն ունի այն տեղը իւր տուն իւր սրտի կտորներէց, այո՛ երեք հատ էլ զա-

ւակ ունէր նա, որոց կրակ վառող չի կար այն ժամանակ. վրանին չի կար շոր. իրենց խղիկի յարկը ծակծկված էր. կը մտաբերէր կիներն իւր որբոց վիճակը, իւր տանը վիճակ և իւր ինկած վիճակը:

Սենդանի*, տակաւին կենդանի*, Աստուած իմ, կը պահէս այս դառնութեանց մէջ քո բռն տեղծած կեանքը. մի այսպիսի տառապեալ մօր և որբոց անտանելի կեանքը: որ քաղաքացւոյն գուցէ անբերելի կը լինի անգամ լսել:

Բ.

Կը տեսնաս, այն հրապարակի կշտից քանի հատ զօրքեր կ'անցնին, և նոցա մէջ շքապատուած մի ողորմելի պառաւ և մի երիտասարդ շինական Հայ կին. տե՛ս և նոքա իրեն զաւակներն են, որ կ'երթան հետ իրենց ծնողին, տակաւին Ռէսը նոր կ'երթայ յետուստ: Բայց այն ի՛նչ ձայն էր, այն ինչ ճիշ էր յանկարծ լսվեցաւ. ո՛հ, հարուած էր այն որ տուին այն կնոջ. պարտուց համար բռնուած կը տանեն դատել ու տանջել: Սորա էրիկը այս տաճիկէն հազար զուռ պարտք է վեր առեր երեք տարի յառաջ և դնացեր Ստամբուլ, մուրհակի մէջ գրաւ տուած է կայքն ու կալուածը, այն փոքրիկ արտը, որ իրենց դրան մօտն է, չորս հատ եղ, և վերջապէս տակաւին հնար չէ եղեր, բռներ իւր ամուսինը, իւր երկու տարուան առած նորահարս ամուսինը տուեր է եւրաշխաւոր պարտուց. պարտատէրը մէկ տարի տիրեց այն արտին, երկրորդ տարին տարաւ եղները, այժմ էլ եկած է մուրհակը ձեռք. թէ ժամանակ կ'անցնի Սթամբուլից թուղթ չի գայ. բարանը երկու հազար զուռուշից անցեր է շահերով, իմ երաշխաւորը դու ես, իմ փարան էլ դու ես:

Թշուառ կինը երբեմն մուրալով սեր կ'ընծայէր նորա, երբեմն փոխինդ, երբեմն հաւեր, հաւու ճետեր, ուլեր, գառներ յուղարկելով կը շահէր նորա սիրտը, իսկ երբ երեք օր է ահա սպառեցաւ կնոջ այդ անիրաւութեանց պատարադները. անիրաւեցաւ անիրաւ սա. խտացոյց իւր խտութիւնը ու էլ չի թողուց ժամանակ. չի վթաց պառաւու աղաչանաց, մոռացաւ կերածն ամեն. հարուածեց իւր

ձեռքով, ողորմելի կնոջ թիկունքը կապուացած են ամեն. լացին այն ընտանեաց աչքերը իրեն խեղճութենից, լացին և այս անիրաւի ցաւ, Վեղացիք ամեն չը կարողացան փրկել դա, վջապէս քաշեց չարաչար ու բերեց կը վարէ դատաստան զօրաց ձեռքը մատնած: Եւ Ռէսն է նորա ետեւէն կ'երթայ պաշտպանել. այն պառաւը կնոջ մայրն է կ'երթայ զաչել. այն երախայք իւր զաւակներն են կ'երթան լալ և ցաւակից լինել:

Ահա այս այն տեսարանն է, այս ձայն ողորմելուն էր, շինական Հայ կնոջ ողբ կեանքն ու վիճակն է:

Յոյս, ապաւէն, փրկութիւն Արարին մնացեր միայն շինականին. Արարիչ միայն զատէ իւր ստեղծած մարմինն ու հողին:

Շարունակել

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆԱԹՍՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՄԵՆԱՆ ԷՖԷՆՏԻ

Տպագրութիւն Քիւրքմեան

Ազգային տուրքի բաշխման եւ հաւաքման եղանակին վրայ Մեծապատիւ Ռուսինեան Լ. Ֆէնտիլին ազգային երեսփոխանական ժողովին մէջ խօսած ատենաբանութիւնն է ասի հանդերձ կարեւոր յաւելուածներով հրատարակված. Գինն է 8 զուրուշ, կը ծախուի գրավաճառաց քով:

Ասոր վրայօք մօտերս երկարօրէն պիտի խօսինք:

ԳՐԱԿԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՐՏԻՋՊԱՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՐԻՔՄԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՖԵՆՏԱՆՔԼԱՐ